

Byggnadsminnesförklaring av Villa Björkbacken och Holpersgården i Tällberg, Leksands socken och kommun (4 bilagor)

Beslut

Länsstyrelsen i Dalarnas län beslutar enligt 3 kap 1§ kulturmiljölagen (1988:950) att byggnadsminnesförklara Villa Björkbacken och Holpersgården belägna på fastigheten Tällberg 27:33/1, Leksands socken och kommun.

Länsstyrelsen meddelar för byggnadsminnet följande skyddsbestämmelser enligt 3 kap 2 § KML:

1. Byggnader markerade 1-11, 13-16, 17a och 20 får inte rivas, flyttas, till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
2. Byggnader markerade 12, 17b, 18 och 19 får inte till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
3. I byggnader 1, 2, 3, 4a, 5, 6a, 7a, 8, 10 och 11 får inte göras ingrepp i stomme eller planlösning.
4. I byggnader 1, 2, 3 och 8 får inte göras ingrepp i eller ändring av fast inredning.
5. I gamla köket i byggnad 1 ska ingrepp eller borttagande av ursprungligt ytskikt såsom målade väggar, tak och väggfasta möbler föregås av Länsstyrelsens tillstånd enligt 14 §.
6. Byggnader inom byggnadsminnet ska underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med för byggnaden typiska material, färger och metoder på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
7. Området som på situationsplanen (Bilaga 1) avgränsas med röd linje ska hållas i ett sådant skick att byggnadsminnets karaktär inte förvanskas. Befintliga trappor, terrasser, gångar, vägar, murar och staket får inte ändras. Ängsmarken ska hållas öppen. Nybyggnader eller uppförande av trappor, verandor, terrasser, staket och murar får inte ske i detta område. Ej heller får nya vägar anläggas.

Om särskilda skäl finns får Länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § KML lämna tillstånd till att byggnadsminnet ändras i strid mot skyddsföreskrifterna.

Länsstyrelsen lämnar råd och anvisningar ifråga om vården av det i byggnadsminnet ingående skyddsområdet.

Beskrivning av ärendet

Fråga om byggnadsminnesförklaring av Villa Björkbacken väcktes 1988 av de dåvarande ägarna [REDACTED]. Ansökan avsåg endast fastigheten Tällberg 27:33 som vid ansökningstillfället omfattade själva villan, uthus och jordkällare. 1988 tillstyrkte Kulturnämnden i Leksand kommun byggnadsminnesförklaringen.

I samband med kommunens förslag till detaljplan gällande fastigheten 27:27 (idag 27:33/2) ansökte [REDACTED] 1991 om att även den gamla Holpersgården, belägen på Tällberg 27:31, och tillhörande ängsmark, till största del belägen på Tällberg 27:9, skulle ingå i utredningen om byggnadsminnesförklaring. Vid fastighetsregleringen 2001 sammanfördes alla fastigheter till den nuvarande fastigheten Tällberg 27:33/1. Det är detta område som i sin huvudsakliga utbredning motsvarar det område som Lilly Crafoord förvärvade 1911 för sitt "Björkbacken" och som anses vara relevant för byggnadsminnesutredningen.

Beskrivning av miljö och byggnader

Villa Björkbacken och Holpersgården ligger hög med vacker utsikt över Siljan i den del av Tällberg som utgör ortens kärnby. Området präglas av öppen ängsmark, stora träd, småskaliga gårdar och smala vägar vilka ännu ger en aning av 1800-talets jordbrukslandskap. Det öppna landskapet är karaktäristiskt för Tällbergs by och för att samverkan mellan landskapet och gårdarna ska kunna upplevas är de öppna markerna av avgörande betydelse.

Villa Björkbacken och Holpersgården omges av såväl omsorgsfullt anlagt trädgård som öppen ängsmark. Terrängen är lätt sluttande från öst till väst och i trädgården finns trappor, gräsbevuxna terrasser och slingrande grusgångar. Genom sitt läge på kullen och med den medvetna arkitektoniska gestaltningen har villan en prägel av representativ herrgård, där den gamla Holpersgården med björkbevuxna ängsmarker fungerar som nostalgiskt panorama.

Villa Björkbacken med tillhörande uthus ritades 1911 av Gustav Ankarcrona som ett nationalromantiskt sommarställe för Lilly Crafoord (f. Wallenberg). Samma år förvärvade Lilly Crafoord också Holpersgården med anor från 1600-talet. Gården har sedan dess kompletterats med äldre hus som flyttats dit från olika platser i

leksandstrakten. Främst skedde detta på 1960- och 1970-talen, men också så sent som på 1980- och 1990-talen har bebyggelsen kompletterats.

Villan utgörs av en rödmålad, knuttimrad loftbyggnad i två våningar med en rektangulär huvuddel och en utbyggnad på husets baksida. Byggnaden vilar på ett grund av otuktad gråsten och längs hela västra långsidan sträcker sig en utskjutande svalgång. På baksidan flankeras utbyggnaden av två mindre svalgångar. Byggnadens huvuddel täcks av ett tegelklätt säteritak, medan utbyggnaden har ett valmat sadeltak. Taket har tre murade skorstenar.

Interiört är rumsindelningen, trots en ombyggnation på 1920-talet i stort sett oförändrad och den kanske mest påtagliga interiöra förändringen är ändrade färgsättningar. Villans bäst bevarade rum är gamla köket. All fast inredning som syns på planritningen från 1912, inklusive vedspis med varmvattencistern och ett gammalt vattenburet element från byggnadsåret, finns kvar (Bilaga 2). Därmed är Villa Björkbackens kök inte bara husets enda rum med den arkitektritade inredningen i behåll utan också ett sällsynt exempel på ett kök från denna tidsepok. Gamla köket anses därför ha särskilt högt kulturhistoriskt värde. Under dagens färgskikt är Ankarkronas ursprungliga färgställning bevarad och vid en eventuell renovering av köket bör rummet återställas i originalskick. Därmed skulle åtminstone ett rum i huset få tillbaka sin ursprungliga karaktär.

Samtida med villan är också en jordkällare och ett arkitektritad uthus som inrymmer vedbod och två dass. Även dessa byggnader är närmast oförändrade.

Villa Björkbackens värden är tätt knutna till Gustaf Ankarcrona som arkitekt och dalaromantikens estetiska ideal. Det är följaktligen villans ursprungliga uttryck och gestaltning från byggnadsåret som anses ha största bevarandevärde. Villan (1), jordkällaren (2) och uthus (3) bör därför skyddas exteriört samt mot ingrepp i stomme, planlösning och fast inredning.

De 17 byggnader som tillhör Holpersgården är av olika kvalitet och har olika grad av kulturhistoriskt värde. Gårdens ursprungliga bebyggelse, bestående av gammalstuga (4a), östra längan (5, 6a), lada (7a) och härbret (8), anses ha både stort dokumentvärde och upplevelsevärde. De bör därför skyddas exteriört och mot ingrepp i stomme och planlösning. Härbrets ursprungliga inredning med logbalkar och lavar utgör en viktig del av byggnadens dokumentvärde och bör därför också skyddas mot ingrepp i den fasta inredningen. Fähuset (10) som uppfördes av Greta Söderbaum som samlingslokal och studierum är en viktig symbol för den visionen som står bakom Holpersgårdens utveckling under 1970-talet. Fähuset anses därför ha stort dokumentvärde och det bör skyddas exteriört och mot ingrepp i stommen. Andrestuga (4b), hönshus (9), smedja (13), kolbod (14), lilla ladan (15), eldhus (16), ängslada (17a), lekstuga (20) samt tillbyggnaderna 6b, 7b och 7c har stort miljöskapande värde och bör skyddas mot rivning och exteriör förändring. Lövladan (12), fårskjulet (17b),

garaget (18) och fårhus (19) anses idag sakna kulturhistoriskt värde men är väl anpassade till gårdens miljö. För att helhetsmiljön inte ska påverkas på ett negativt sätt bör dessa inte förändras exteriört, de skyddas dock inte mot rivning.

Motivering till beslutet

Fastigheten Tällberg 27:33 saknar detaljplan men områdets värden framhävs i flera av kommunens planeringsverktyg såsom bykaraktärsprogram och fördjupad översiktsplan för Tällberg. Exploateringsstrycket i Leksands kommun är högt vilket betyder att stora tomter likt den till fastigheten Tällberg 27:33 kan betraktas som särskild hotad. Eftersom den omgivande, obebyggda miljön kring villan och gården har mycket stort värde för upplevelsen och förståelsen för de kulturhistoriska sammanhangen, är det viktigt att miljön kring Villa Björkbacken och Holpersgården förblir obebyggd. Terrasser, trappor och grusgångar liksom vägar, murar och staket i trädgården har stort miljöskapande värde och bör därför inte förändras. Även växtligheten med bland annat fruktträd har stor betydelse för upplevelsen och för miljöns karaktär.

I Dalarna finns flera byggnadsminnen med nationalromantiska drag. Fyra av dem ligger i Siljansområdet och anses vara särskild intressanta i samband med en värdebedömning av Villa Björkbacken: Villa Hildasholm (1911) i Leksand, Solgården (1897) och Tånggården (1908) i Sjurberg/Rättvik samt Ankarcronas bostad Holens gammalgård (1910-11) i Tällberg. Villa Hildasholm har en tydlig högreständsarkitektur i vasarenässansens stil, medan Solgården, Tånggården och Holen präglas av nationalromantikens idealiserande förställning av en ursprunglig allmogekultur som inte har påverkats av den moderna tidens förändringar.

Även Villa Björkbacken är en inscenering i nationalromantikens anda, med en idealiserad bild av en förfluten tid; en konstnärlig komposition av landskap, det enkla bondelivet och herrskaplig arkitektur. Det som skiljer Villa Björkbacken från de andra nationalromantiska byggnadsminnena i Siljansområdet är just syntesen av tidens längtan efter det ursprungliga, jordnära livet och ett tydligt aristokratiskt formspråk. I ett landskap som för övrigt saknar den typen av högreständsarkitektur blir Villa Björkbacken unik bland de nationalromantiska sommarställen som skapades under herrskapsturismens framväxt i början av 1900-talet.

Medan villan avspeglar en frusen bild av en förfluten tid har Holpersgården sedan 1911 förändrats och omgestaltats till en dalagård med månghussystem. Det är en förvandling som kan anses vara avslutad på 1970-talet och som är direkt kopplad till Greta Söderbaums engagemang inom hembygdsvården och ungdomens fostran. Det är just dessa förändringar som gör Holpersgården särskild intressant. Byggnaderna som flyttades till Holpersgården har varierande arkitekturhistoriska värden, men de ingår alla i en större gestaltningsidé som är en direkt fortsättning av det verk som Ankarcrona påbörjade. Holpersgården vittnar därför om den nationalromantiska

tankens och gestaltningsviljans fortlevnad långt in i 1970-talet. Detta är det huvudsakliga motivet till att Holpersgården skyddas och bevaras i sin nuvarande form tillsammans med Villa Björkbacken.

Upplysningar

Detta beslut kan överklagas hos förvaltningsrätten enligt bilaga 4 (formulär 1).

I den slutliga handläggningen av detta ärende har deltagit landshövding Ylva Thörn, beslutande, länsantikvarie Fredrik Sandberg och antikvarie Lena Thor, kulturmiljöfunktionen, föredragande.

Ylva Thörn

Fredrik Sandberg

Bilaga 1: Situationsplan; avgränsning av byggnadsminnet

Bilaga 2: Planritning över villans bottenvåning; avgränsning av gamla köket

Bilaga 3: Översiktskarta skyddsbestämmelser

Bilaga 4: Hur man överklagar

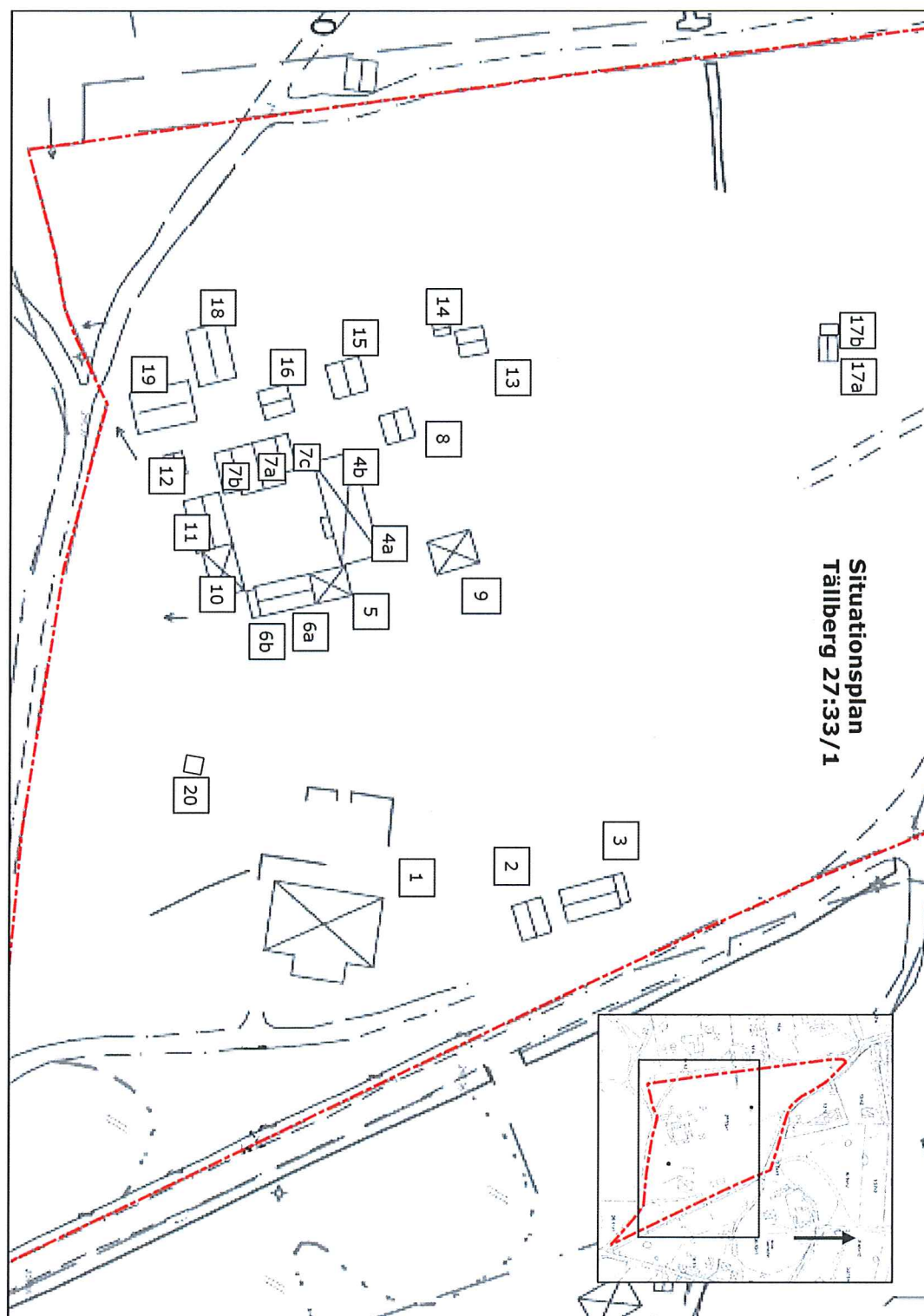
Kopia till:

Riksantikvarieämbetet, registrator@raa.se

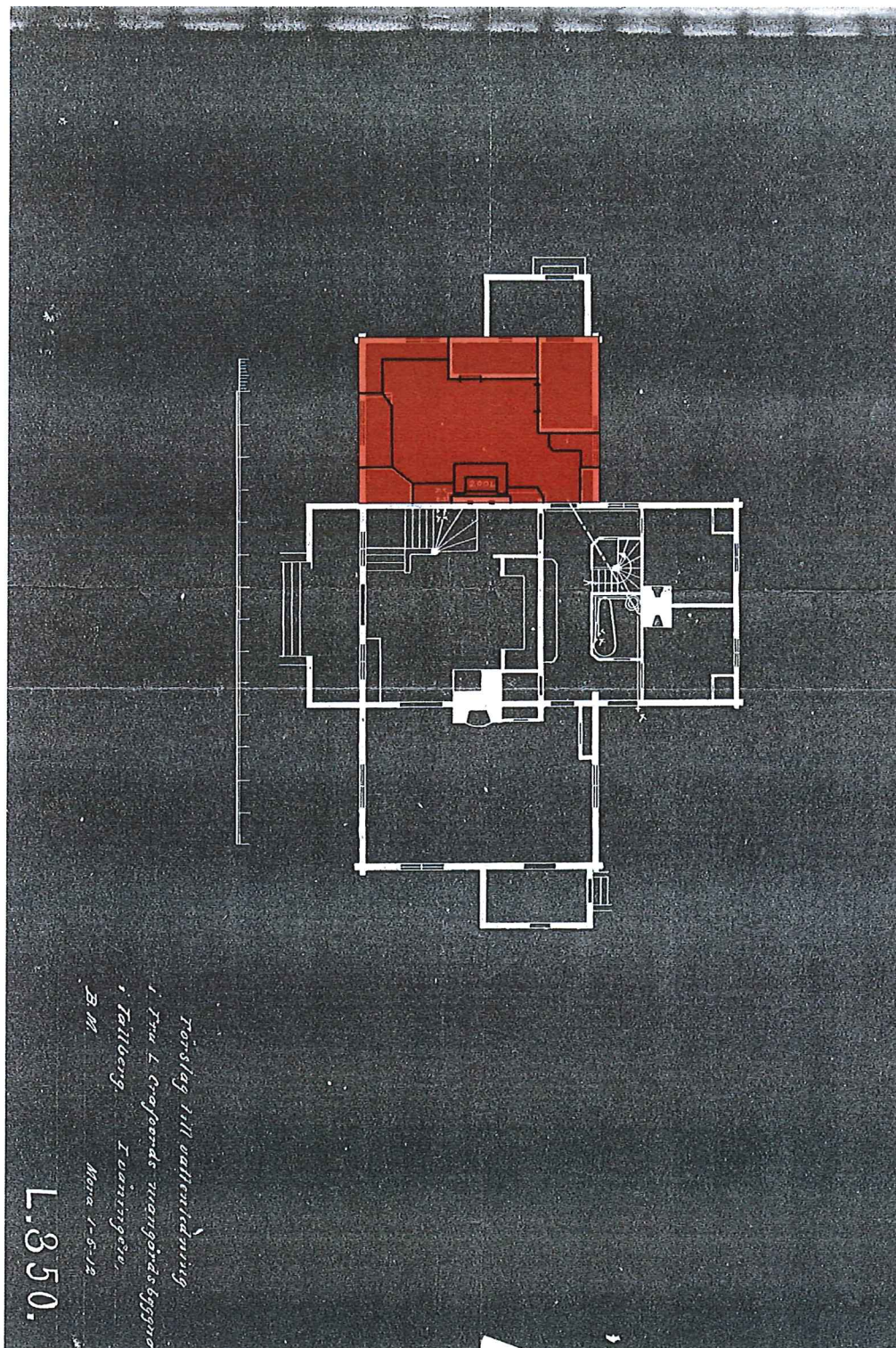
Samhällsbyggnadsförvaltningen i Leksand

Dalarnas museum, Box 22, 791 21 Falun

Bilaga 1

Bilaga 2

Bilaga 3

Bilaga 4

Du kan överklaga beslutet

Om du inte är nöjd med Länsstyrelsens beslut, kan du **skriftligen** överklaga beslutet hos förvaltningsrätten. **Observera att du ska skicka eller lämna överklagandet till Länsstyrelsen i Dalarnas län, 791 84 Falun.** Det ska du göra därför att Länsstyrelsen måste pröva om överklagandet har kommit in i rätt tid, innan det skickas vidare till förvaltningsrätten.

Tiden för överklagande

Ditt överklagande måste ha kommit in till Länsstyrelsen **inom tre veckor från den dag du fick del av beslutet.** Om det kommer in senare kan överklagandet inte prövas. I ditt överklagande kan du be om att få ytterligare tid till att utveckla dina synpunkter och skälen till att du överklagar. Sedan är det förvaltningsrätten som beslutar om tiden kan förlängas eller inte.

Om någon annan part överklagar beslutet, till exempel en kommun eller annan myndighet, är tiden **tre veckor från det datum som står på beslutet.**

Ditt överklagande ska innehålla:

- vilket beslut som överklagas, beslutets datum och diarienummer
- hur du vill att beslutet ska ändras
- varför du anser att Länsstyrelsens beslut är felaktigt

Skriv också följande uppgifter, om du inte tidigare lämnat dem:

- personnummer
- adress till bostaden
- telefonnummer där du kan nås
- eventuellt övriga uppgifter som behövs för att man ska kunna skicka handlingar till dig

Om du har handlingar eller annat som du anser stöder din uppfattning, bör du skicka med kopior på dessa.

Ombud

Du har rätt att anlita ett ombud för att sköta överklagandet åt dig. I så fall ska ombudet underteckna skrivelsen, bifoga en fullmakt i original från dig samt uppge sitt namn, adress och telefonnummer.

Ytterligare upplysningar

Behöver du veta mer om hur du ska göra, går det bra att ringa till Länsstyrelsen, telefon . Fråga efter den som varit föredragande i beslutet.